

**L'Hospitalet i
el Baix Llobregat
durant el Pliocè:
un viatge de
cinc milions d'anys**

Eric Baulenas Villegas

L'Hospitalet i el Baix Llobregat durant el Pliocè: un viatge de cinc milions d'anys

L'Hospitalet i el Baix Llobregat durante el Plioceno: un viaje de cinco millones de años

L'Hospitalet and the Baix Llobregat during the Pliocene: a five million years journey

Eric Baulenas Villegas

(Músic i paleontòleg)

RESUM

Les comarques del Barcelonès i el Baix Llobregat han estat objecte de diversos estudis científics des del segle XIX a causa de la seva riquesa i varietat geològica i paleontològica. Un capítol important de la història del nostre planeta relacionat amb els canvis climàtics correspon a l'època del Pliocè, i al nostre territori en tenim bons testimonis que ens ajuden a comprendre i a encarar el nostre present i futur. Durant el Pliocè, la ciutat de l'Hospitalet i moltes poblacions de la zona del Baix Llobregat varen estar submergides sota un mar de clima més càlid que l'actual. En aquest article donem a conèixer detalladament les característiques d'un passat que és sinònim de patrimoni natural, geològic, paleontològic, i també cultural.

Paraules clau: Pliocè, patrimoni paleontològic, Baix Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, geologia, paleontologia, canvi climàtic.

RESUMEN

Las comarcas del Barcelonés y el Baix Llobregat han sido objeto de diversos estudios científicos desde el siglo XIX debido a su riqueza y variedad geológica y paleontológica. Un capítulo importante de la historia de nuestro planeta relacionado con los cambios climáticos corresponde a la época del Plioceno, y en nuestro territorio tenemos buenos testimonios que nos ayudan a comprender y a afrontar nuestro presente y futuro. Durante el Plioceno, la ciudad de l'Hospitalet y muchas poblaciones de la zona del Baix Llobregat estuvieron sumergidas bajo un mar de clima más cálido que el actual. En este artículo damos a conocer detalladamente las características de un pasado que es sinónimo de patrimonio natural, geológico, paleontológico, y también cultural.

Palabras clave: Plioceno, patrimonio paleontológico, Baix Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, geología, paleontología, cambio climático.

ABSTRACT

The regions of Barcelonès and Baix Llobregat have been the target of various scientific studies since the 19th century due to their richness and geological and paleontological variety. An important chapter in the history of our planet related to climate changes corresponds to the Pliocene epoch, and in our territory we have good testimonies that help us understand and face our present and future. During the Pliocene, the city of l'Hospitalet and many towns in the Baix Llobregat area were submerged under a warmer sea than the current one. In this article we present in detail the characteristics of a past which is synonymous with natural, geological, paleontological, and also cultural heritage.

Keywords: Pliocene, paleontological heritage, Baix Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, geology, paleontology, climate change.

LA GEOLOGIA, LA PALEONTOLOGIA I ELS FÒSSILS

La formació del nostre planeta es remunta a fa 4.500 milions d'anys aproximadament. Des de l'inici, la Terra ha patit diversos canvis físics que han condicionat l'aparició, distribució, evolució i extinció dels éssers vius. Per a conèixer amb detall la història de casa nostra, hem de fixar-nos en les roques, i la ciència que les estudia s'anomena geologia. La paleontologia, que forma part de les ciències geològiques i biològiques, ens permet reconstruir l'evolució de la vida a la Terra a través de l'estudi dels fòssils, que són restes d'éssers vius que varen viure en el passat, i que podem trobar dins les roques. La formació d'un fòssil és un procés en el qual les restes d'un organisme mort queden inicialment enterrades en un sediment, i a través de milers o milions d'anys aquestes restes pateixen una transformació física i química, donant com a resultat la conservació d'un esquelet, una closca, una empremta, un motlle intern o, de forma excepcional, les parts toves (figura 1).

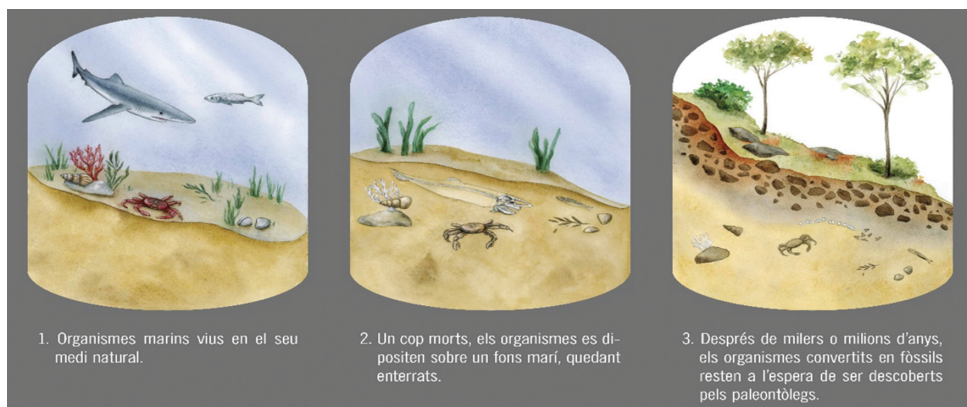

Figura 1. Formació dels fòssils simplificada. Il·lustració: *Thais Borri Bas*

Gràcies a la datació de les roques i a l'estudi del seu contingut paleontològic, s'ha establert un quadre genèric dels temps geològics, dividit en eres, períodes, i èpoques en les quals es distribueix la història de la Terra (figura 2).

ELS CANVIS CLIMÀTICS

Els canvis climàtics són fenòmens que es van donant al nostre planeta des de fa milions d'anys. Estan caracteritzats per variacions de temperatura i de clima que afecten no només el medi físic (rius, muntanyes, costes, oceans), sinó que també ho fan de forma directa sobre qualsevol organisme viu, condicionant-ne l'estructura i mor-

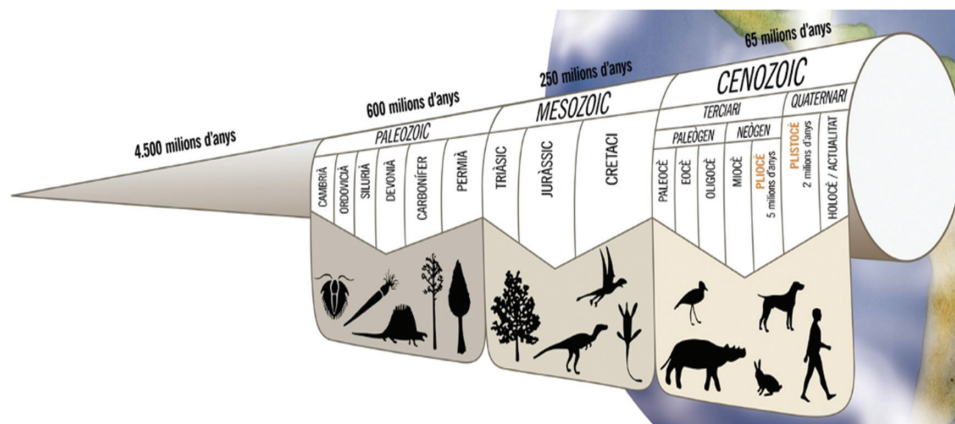

Figura 2. Taula dels temps geològics, en què destaquen el Pliocè i el Plistocè, que són les dues èpoques de la història del nostre planeta que estan més ben representades a l'Hospitalet de Llobregat. Il·lustració: Thais Borri Bas

fologia, l'alimentació, els hàbits i la distribució. La Terra, per tant, funciona com un gran ésser viu que interactua amb els fenòmens astronòmics, geològics i biològics —i en depèn. Actualment, l'ésser humà exerceix una forta influència afegida sobre el clima, que pot desestabilitzar l'equilibri natural tal com l'hem conegut fins ara i, de fet, els pronòstics ens dirigeixen cap a un escalfament global que es relaciona directament amb el viatge en el temps que proposo fer amb aquest article. Ens trasllem al Pliocè, una època caracteritzada per uns éssers vius i un entorn que ens pot recordar certs indrets actuals del planeta situats en zones equatorials, i fins i tot subtropicals.

EL PLIOCÈ A LA MEDITERRÀNIA

A finals del Miocè (fa entre 7 i 5 milions d'anys), la Mar Mediterrània va patir una regressió marina i va començar a assecar-se a causa dels moviments de les plaques tectòniques situades a l'estret de Gibraltar. Aquest fenomen, anomenat crisi messiniana, va donar lloc a la desconexió entre la Mediterrània i l'Oceà Atlàntic, provocant una disminució del nivell del mar, per l'evaporació de les aigües, que va crear un pont natural entre el continent africà i Europa. Com a conseqüència d'això, un increment de la salinitat va reduir al màxim la vida marina, però també va afavorir el trànsit i les migracions de moltes espècies d'origen continental que van poder travessar l'antiga conca. Més tard, a inicis del Pliocè (fa 5,33 milions d'anys), nous moviments tectònics varen afavorir una entrada abrupta de les aigües provinents de l'Oceà Atlàntic per l'estret de Gibraltar. La conca de la Mediterrània es va emplenar novament de vida, caracteritzada per ser fauna pròpia d'un clima càlid, mentre el mar va anar ocupant les valls baixes dels cursos fluvials i les zones de poca alçada situades a prop del litoral. Aquest fenomen s'anomena transgressió marina, i va consistir en la penetració de les aigües fins a zones que a dia d'avui estan situades a desenes de metres d'alçada per sobre del nivell del mar actual. D'altra banda, el desgel ocasionat per les con-

dicions càlides del clima d'aquella època a nivell global també va originar nombroses transgressions, donant com a resultat els dipòsits marins del Pliocè que podem trobar actualment a molts indrets de la costa Mediterrània i de la resta del món.

L'ARRIBADA DEL PLISTOCÈ: UN MAR QUE RECULA

A finals del Pliocè les temperatures globals varen experimentar una lleugera davallada. Més tard, (fa 2,59 milions d'anys) un progressiu canvi climàtic caracteritzat per un refredament a tot el planeta va marcar la frontera entre el final del Pliocè i l'inici del període Quaternari (dins el qual trobem l'època del Plistocè). L'aparició dels primers homínids correspon a aquest moment de la història del nostre planeta, i dins l'època de l'Holocè trobem les primeres civilitzacions fins a arribar als temps històrics i a l'actualitat. Amb les baixes temperatures, els casquets polars varen absorbir més aigua salada, varen augmentar el seu volum, i el descens del nivell dels oceans va provocar que els mars de tot el món s'enretressin a moltes zones costaneres en un fenomen anomenat regressió marina. Mentre el gel avançava i ocupava grans extensions de terreny, les aigües van recular fins arribar a una línia de costa inferior a l'actual. Tant als mars com als continents, la fauna variava el seu hàbitat en funció de les zones que havien quedat emergides, donant lloc a terrenys que afavorien les migracions, però la distribució dels hàbitats també va estar condicionada pels períodes interglacials. Aquests períodes estan caracteritzats per un augment de la temperatura global; són de curta durada (milers d'anys), però prou determinants com per originar migracions d'éssers vius i elevacions del nivell del mar (anomenades transgressions marines). Actualment ens trobem sota els efectes d'un període interglacial, i es tracta d'un moment crucial en què l'estudi i la comprensió del nostre passat a través de la paleontologia i la geologia ens ajuda a saber com hem d'actuar per encarar els efectes d'aquesta variació climàtica.

Durant el Quaternari, els testimonis marins del Pliocè a poc a poc varen anar quedant soterrats i erosionats pels sediments continentals. Els materials argilosos de color marró i vermell que podem observar a la superfície de qualsevol obra urbanística corresponen al Quaternari, caracteritzat per l'arribada d'elefants, mamuts o tortugues gegants, entre molts altres éssers vius. S'han trobat restes fòssils d'aquests vertebrats tant a l'Hospitalet de Llobregat, com a d'altres indrets del Baix Llobregat i el Barcelonès, sempre formant part dels materials argilosos de color vermell i marró, o a les zones d'extracció d'àrids que pertanyen a les antigues terrasses fluvials del riu Llobregat. Tanmateix, a les rieres i torrents de diverses poblacions també han aparegut restes fòssils de vertebrats arran de l'explotació de les argiles superficials del Quaternari per part de les antigues bòbiles.

EL PLIOCÈ A CATALUNYA I AL BAIX LLOBREGAT: UN PAISATGE DILUVIÀ

A inicis del Pliocè (fa 5,33 milions d'anys), el clima al planeta era més càlid i humit, comparat amb l'actual. En aquella època el mar va envair comarques com el Baix

Ebre, el Baix Llobregat i l'Alt Empordà, deixant-hi com a testimoni uns sediments marins caracteritzats per ser argilosos i amb un gran contingut paleontològic (figura 3).

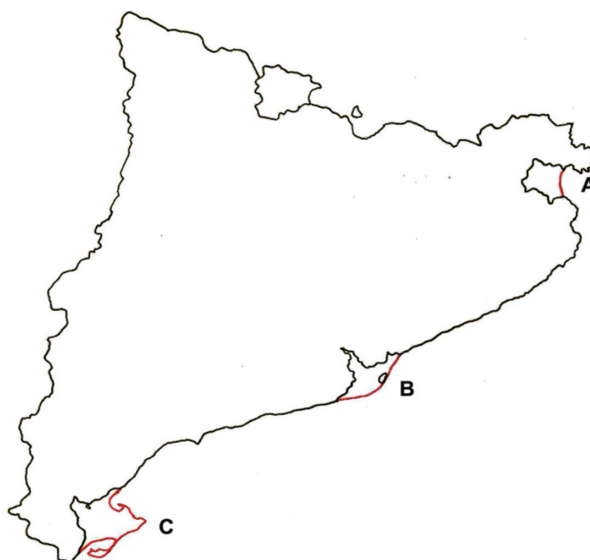

Figura 3. Mapa de Catalunya amb les tres conques marines del Pliocè. Alt Empordà (A), Baix Llobregat (B) i Baix Ebre (C). Il·lustració: Eric Baulenas.

Fruit de l'entrada de les aigües marines fins a alçades situades entre els 70 i els 90 metres sobre el nivell del mar actual, l'antiga línia de costa durant el Pliocè dibuixava un estuari o braç de mar entre Collserola i el Garraf anomenat Ria Rubricata (figures 4 i 5). Aquesta ria, que quedava limitada al nord-oest per la zona de Castellbisbal i Martorell, va crear petites conques d'aigües més tranquil·les, on la fauna marina es va desenvolupar àmpliament. En alguns indrets hi havia illes envoltades pel mar, com per exemple Montjuïc, el Mont Tàber (on hi ha actualment la Catedral de Barcelona), els turons del Putxet i el de la Peira, o el Pi d'en Balç al Papiol, entre d'altres.

UN UNIVERS PLE DE VIDA

Els terrenys que actualment ocupen el Barcelonès i el Baix Llobregat varen estar sota el mar durant milions d'anys i, tant a les zones costaneres com també a terra ferma, s'hi va desenvolupar una fauna i flora rica i abundant. Gràcies a les restes fòssils que s'han trobat des de finals del segle XIX a diversos jaciments, hem pogut reconstruir com era el nostre entorn durant el Pliocè. A les següents il·lustracions observem representacions dels tres tipus d'hàbitats (figures 6, 7 i 8), i algunes fotografies de la fauna fòssil.

Figura 4. Vista aèria del Baix Llobregat i el Barcelonès durant el Pliocè. L'àrea blava correspon a les zones ocupades pel mar. En color marró observem les zones emergides o continentals, i les ratlles intermitents en blanc i negre corresponen a la línia de costa actual. Il·lustració: Eric Baulenas.

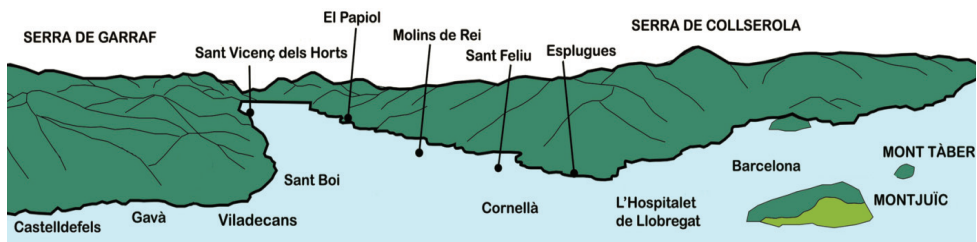

Figura 5. Vista frontal de la Riera Rubricata des del mar durant el Pliocè. Il·lustració d'Eric Baulenas, adaptada al format digital per Roberto Espínola.

FAUNA MARINA DEL PLIOCÈ D'AMBIENT BENTÒNIC

Figura 6. Il·lustració: *Thais Borri Bas*.

Fauna fòssil del Pliocè del Baix Llobregat. Col·lecció d'Eric Baulenas.

FAUNA MARINA DEL PLIOCÈ D'AMBIENT PELÀGIC

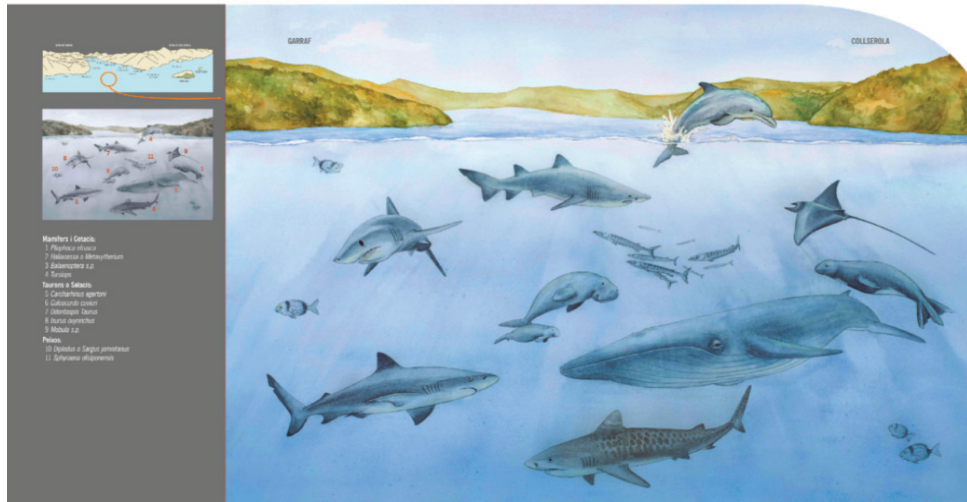

Figura 7. Il·lustració: *Thais Borri Bas*

Fòssils de vertebrats marins del Pliocè del Baix Llobregat.
 Col·lecció d'Eric Baulenas

FAUNA CONTINENTAL DEL PLIOCÈ

Figura 8. Il·lustració: Thaïs Borri Bas

Fòssils de resta vegetal i ossos de vertebrat herbívor del Pliocè del Baix Llobregat. Col·lecció d'Eric Baulenas

UN MAR D'ARGILA

Els sediments d'origen marí i continental es varen anar acumulant al fons del mar i a les zones costaneres, formant una gran massa d'argiles caracteritzada per ser de color gris-blau a la base i de color groc a la part superior. Aquests sediments argilosos de vegades contenen nivells amb acumulacions de fòssils, còdols arrodonits, sorres fines, o zones més compactades, però la constitució tova i fina de l'argila és el material predominant. La coloració és deguda a processos químics que han tingut lloc amb posterioritat al moment de la deposició dels sediments, i al sostre sempre trobem els materials vermellosos del Quaternari (figura 9).

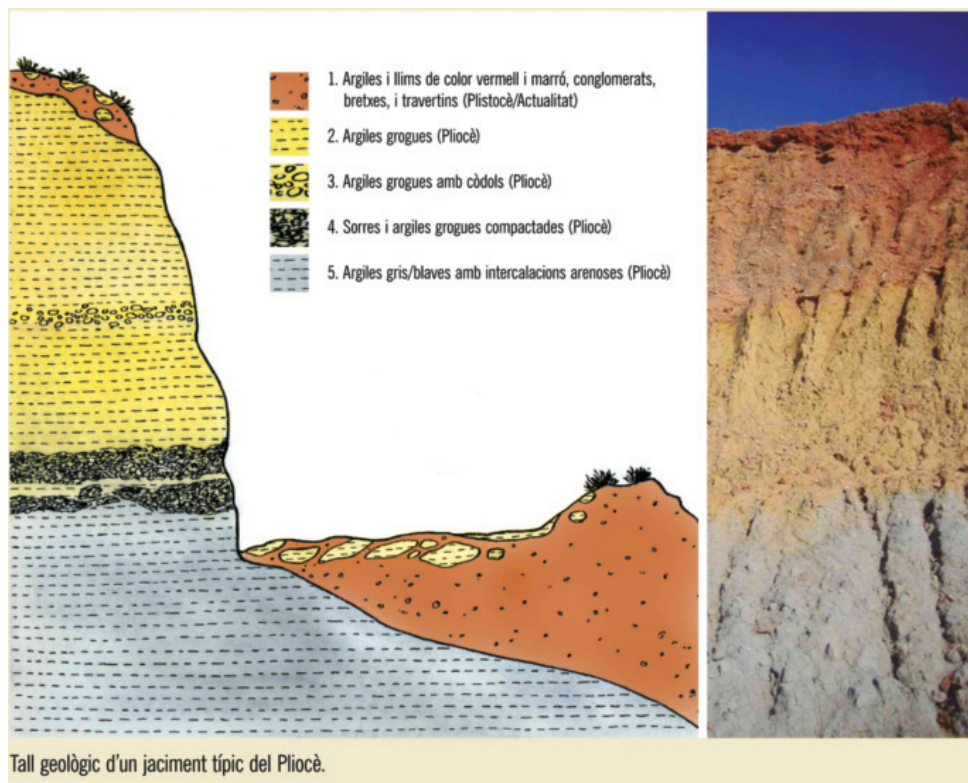

Figura 9. Il·lustració i fotografia: Eric Baulenas. Adaptació a color del tall geològic: Thaïs Borri Bas

UN TRESOR AMENAÇAT I OCULT SOTA ELS NOSTRES PEUS

Al Baix Llobregat aquests sediments argilosos han estat fàcilment accessibles i visibles a la superfície de moltes poblacions fins fa relativament pocs anys. Entre el riu Llobregat i les falques de Collserola trobem la immensa majora d'afloraments del Pliocè, com per exemple a Sant Feliu de Llobregat, Molins de Rei (figura 10), Papiol i Castellbisbal. A l'altra banda del riu Llobregat, al cantó del Garraf, només ha estat possible observar les argiles del Pliocè com a conseqüència d'obres públiques, o arran de les tasques d'explotació dels terrenys dutes a terme a les pedreres, com per exemple entre Sant Vicenç dels Horts, la Palma de Cervelló i Pallejà. Actualment, ja no és tan fàcil observar el Pliocè a causa de la intensa urbanització i degradació que ha patit aquesta comarca, però tot i estar greument amenaçats, encara queden alguns vestigis al Papiol (zona industrial), a Molins de Rei (barri de les Guardioles / Riera Bonet, zona industrial, i a l'antic terral de la Plaça de les Bruixes, convertit actualment en un circuit de motocròs), a la pedrera Anna (explotada per Ciments Molins als terrenys privats entre Pallejà, la Palma de Cervelló i Sant Vicenç dels Horts), a Castellbisbal (Turó de la Gatxarella) i als barrancs de diversos torrents de Sant Feliu de Llobregat.

*Figura 10. Argiles del Pliocè al jaciment del torrent Benet (Molins de Rei).
Fotografia: Eric Baulenas*

Pel que fa al pla de Barcelona, les restes d'aquest mar prehistòric eren fàcilment observables a la superfície fa cent anys, per exemple als actuals barris de Sants, les Corts i Hostafrancs. També eren visibles als voltants de la plaça d'Espanya i al parc de l'Escorxador, o a la Catedral, on fa més de trenta anys, per a la construcció d'un pàrquing subterrani, es van extreure molts sediments marins del Pliocè. El creixement urbanístic d'una ciutat com la de Barcelona no ens ha deixat cap testimoni visible d'aquestes argiles, però encara és possible identificar-les de forma residual a la zona que connecta l'Hospitalet amb el Baix Llobregat.

EL PLIOCÈ DE L'HOSPITALET: SEGUINT LA PISTA DE LES RIERES I TORRENTS

Els sediments del Pliocè de la nostra ciutat estan representats per les argiles superiors de color groc i alguns nivells de materials compactats que, des de l'antiguitat, afloraven àmpliament als barrancs originats per l'erosió natural de les rieres i torrents (figures 11 i 12). Sempre baixant de les falques de Sant Pere Màrtir, són ben coneguts els traçats de la riera Blanca (entre els termes municipals de l'Hospitalet i Barcelona), o del torrent Gornal (que feia de frontera entre els barris de la Torrassa i la Florida). Anant en direcció al centre, trobàvem el torrent del Cementiri, que separava els barris de la Florida / les Planes i Can Serra / Pubilla Cases. A prop d'Esplugues, hi havia el torrent de Ca n'Oliveres i el torrent de Busquets, que desembocaven al torrent Gornal a l'alçada de la carretera de Collblanc. Els torrents de Can Cervera i Can Clota s'unificaven amb el torrent d'Esplugues (també anomenat torrent d'en Nyat / Can Nyac) per a esdevenir la riera de la Creu a la zona del parc de Can Buxeres –o de Can Boi-

xeres. Finalment, provinent del barri de Sanfeliu, hi havia la riera del Canyet, amb un traçat que passava per l'actual zona del parc de la Remunta (a tocar del terme municipal de Cornellà de Llobregat).

Figura 11. Mapa hidrogeològic de l'Hospitalet, on es pot apreciar la coincidència entre els cursos de les rieres i torrents (en color blau marí) i els afloraments paleontològics d'argiles del Pliocè (en color groc). Procedència: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya. Modificat per Eric Baulenas

Des de finals del segle XIX, a tots aquests torrents i als seus voltants, s'hi han citat, recollit i estudiat diversos materials paleontològics del Pliocè. La fauna trobada està constituïda bàsicament per mol·luscs marins i restes vegetals, però cal destacar la troballa a principis del segle XX de les restes òssies d'una tortuga al torrent del Cementiri (actual parc de les Planes), i també diverses dents i vèrtebres de tauró i d'altres peixos.

Actualment, els materials del Pliocè només es poden observar de forma efímera en alguns racons residuals que resten visibles a causa del moviment de terrenys o de les obres públiques. A l'Hospitalet nord és on hi ha més probabilitats de veure'n, com per exemple als barris de Can Serra, Pubilla Cases, Sanfeliu, o pels voltants de la carretera N-340 i la Ronda de Dalt, entre les Corts i Esplugues de Llobregat. Fins fa poc més de trenta anys, els afloraments de l'Hospitalet nord encara es podien visitar, però

Figura 12. Mapa de la xarxa hidrogràfica de l'Hospitalet amb les rieres i torrents i els principals afloraments del Pliocè. Il·lustració: Jordi de la Pinta i Valentí Julià, modificada per Eric Baulenas. Adaptació a color: Thaïs Borri Bas

van començar a desaparèixer a mesura que avançaven les obres per a la construcció de la Ronda de Dalt, el parc de Cervantes, el parc dels Torrents i el complex esportiu situat entre l'avinguda Diagonal i l'Hospitalet. El cobriment amb ciment del talús que pertany al traçat de la riera de Ca n'Olivares (actual trinxera de la central elèctrica, al costat de Can Rigalt) i la construcció del centre comercial Finestrelles són els exemples més recents de com fer desaparèixer els testimonis paleontològics de què disposem.

EL SAMONTÀ, LES BÒBILES I EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

La zona on s'ha pogut estudiar millor la fauna fòssil del Pliocè pertany al Samontà, que és un terreny delimitat al sud per la via fèrria (on també s'han constatat diversos afloraments del Pliocè, com el del parc de la Torrassa), i al nord per les faldes de Sant Pere Màrtir. El Samontà es diferencia de la Marina per ser un territori més elevat i abrupte, pels aixecaments tectònics i la proximitat al massís de Collserola.

A part de seguir la pista dels torrents, un detall clau per a reconèixer la majoria de jaciments paleontològics de la nostra ciutat és observar la ubicació de les antigues bòbiles. L'Hospitalet va estar farcit d'indústries ceràmiques que depenien de l'argila com a matèria primera, i durant el procés d'extracció i explotació dels materials, les argiles grogues del Pliocè eren de fàcil accés. Deixant de banda els materials vermelloso del Quaternari / Plistocè que sempre afluïren a la superfície, podem afirmar amb tota seguretat que qualsevol bòbila situada a prop d'un torrent del Samontà està directament vinculada amb un aflorament de materials fòssilífers del Pliocè. Avui dia ben pocs vestigis resten de tota aquella indústria que es va desenvolupar des d'antic fins a mitjans del segle XX, però podem anomenar algunes construccions que encara es conserven o de les quals queda alguna resta. A Esplugues, l'antiga bòbila situada a l'actual parc dels Torrents (figura 13) va ser rehabilitada per a construir-hi l'Espai Baronda, i per allà passava el torrent d'Esplugues o torrent de Can Nyac.

Figura 13. Imatge de la dècada dels vuitanta de la bòbila que estava situada a la base del barranc del torrent d'Esplugues (convertit actualment en el parc dels Torrents i l'Espai Baronda). Fotografia: Antoni Domínguez Ximénez

Al barranc que encara es conserva en aquest indret es poden observar, tot arribant al camp de futbol, les argiles grogues, mig amagades darrere els murs de contenció i la vegetació (figura 14).

Figura 14. Argiles grogues del Pliocè al sostre del barranc del parc dels Torrents (Esplugues de Llobregat). Fotografia: Eric Baulenas

Els vestigis arquitectònics relacionats amb el transport d'aigües encara resten visibles, com per exemple els aqüeductes de Can Cervera i el de Can Nyac, aquest últim situat al barri de Sanfeliu (prop de l'estació de metro de Gavarrà, figura 15). Les indústries ceràmiques que varen estar instal·lades al costat del cementiri també tenen un únic testimoni relacionat amb els jaciments del Pliocè: la xemeneia que hi ha a l'actual parc de les Planes. Per altra banda, també hi ha relació de proximitat entre els materials del Pliocè i certes masies o cases senyorials, com per exemple Can Cervera (actualment en un estat deplorable), Can Clota (única representant ben conservada), Ca n'Oliveres (en estat lamentable, situada entre el centre comercial Finestrelles i la central elèctrica), o Can Rigalt (també en estat catastròfic, tot i que fa anys que es parla d'una remodelació).

LA TORRASSA: EL DARRER TESTIMONI D'UNA CIUTAT AUTÒFAGA

Fins fa pocs anys, tot seguint el traçat que dibuixen la via fèrria des de l'estació de Sants fins a Cornellà, era possible reconèixer diverses zones on afloraven les argiles grogues del Pliocè. Des del segle XIX s'han pogut constatar i estudiar aquests materials ben a prop de les vies de tren de la línia Barcelona - Vilafranca, com per exemple a la Riera Blanca, al parc de la Torrassa, a la plaça de Granada del barri de la

Figura 15. Aqüeducte de Can Nyac, situat a la vora de l'estació de metro de Gavarrà (barri de Sanfeliu). Darrere de la segona arcada es poden observar roques de color groc que afloren al barranc i que corresponen a sediments del Pliocè. Fotografia: Eric Baulenas

Florida, al cementiri de l'Hospitalet / parc de les Planes, al parc de Can Buxeres, a la Remunta i al parc de Can Mercader, que pertany a Cornellà de Llobregat. Malauradament, en l'actualitat aquests testimonis resten inexistent o soterrats, però l'únic jaciment del Pliocè que es conservava en bon estat a l'Hospitalet va ser destruït fa poc més de vint anys amb motiu de la construcció del parc de la Torrassa. Els materials del Pliocè que quedaven després de les obres van ser novament condemnats a desaparèixer per la construcció d'un camp de futbol, situat ben a prop de la central elèctrica. A finals de 2018, amb l'inici de les obres, van quedar a la vista alguns talls al terreny que permetien observar les argiles grogues fossilíferes, i el que resta visible actualment hauria de ser catalogat com a zona d'interès geològic i paleontològic. L'aflorament, ubicat just al damunt del camp de futbol, està en un estat de brutícia vergonyós (amb deixalles i excrements de gossos), i requereix una actuació urgent per a conservar i protegir l'únic testimoni que tenim a l'Hospitalet d'un patrimoni en greu perill d'extinció. A les següents dues fotografies podeu observar el jaciment paleontològic de la Torrassa durant la construcció del camp de futbol (primera imatge), i tal com està a dia d'avui (segona imatge).

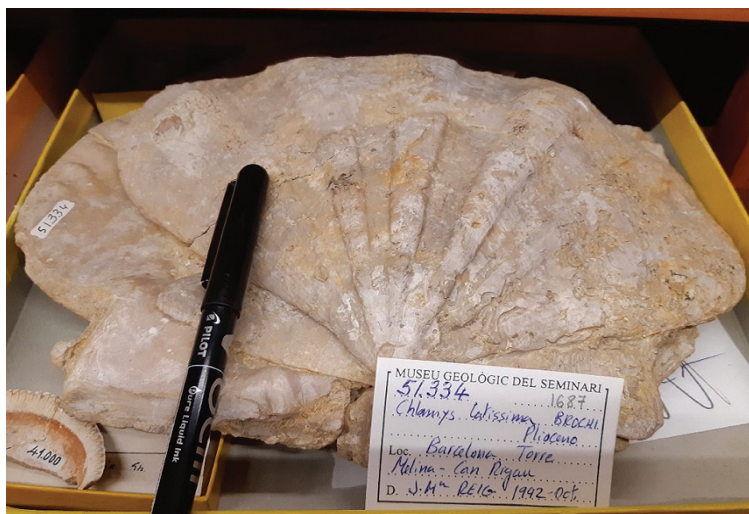
Tall de terreny on s'aprecien clarament les argiles grogues fossilíferes del Pliocè durant les obres per a la construcció del camp de futbol del parc de la Torrassa. L'aspecte actual de l'única zona del jaciment que resta visible, ubicada al damunt del camp de futbol, està en mal estat de conservació, i requereix una actuació urgent per a la seva correcta protecció.

FÒSSILS DEL PLIOCÈ DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT

Fauna de les argiles grogues:

*Diverses espècies de mol·luscs bivalves (petxines i ostres).
Fotografia: Eric Baulenas*

Mol·lusc bivalve de grans dimensions trobat durant les obres del complex esportiu de l'Hospitalet nord. Col·lecció del MGSB. Fotografia: Eric Baulenas

Mostres d'alguns dels fòssils de les argiles grogues trobats a l'Hospitalet de Llobregat. Podem observar-hi mol·luscs bivalves i gasteròpodes, una dent de tauró, crustacis i un fragment de fusta fossilitzada. Col·lecció i fotografies: Eric Baulenas

Fauna de les argiles gris-blaves:

Mostres d'alguns fòssils trobats a les argiles gris-blaves de l'Hospitalet de Llobregat. Podem observar-hi diverses espècies de mol·luscs i una punxa d'eriçó de mar. Col·lecció i fotografies: Eric Baulenas

L'EXPOSICIÓ "FÒSSIL'HS, L'HOSPITALET FA MILIONS D'ANYS"

La idea d'aquest article va néixer arran de les obres iniciades el 2018 per a construir el camp de futbol al parc de la Torrassa, amb la intenció d'alertar la ciutadania i l'Ajuntament de l'Hospitalet respecte a la importància dels continguts paleontològics d'aquest jaciment. Poc després, el destí va encaminar les meves passes cap a la creació de l'exposició "Fòssil'HS, l'Hospitalet fa milions d'anys", proposada per Josep Maria Solias (director del Museu de l'Hospitalet). L'exposició ha tingut lloc a l'edifici de l'Harmonia des d'octubre de 2021 fins al març de 2022, i el disseny, producció i muntatge han estat possibles gràcies a Rebeka Produccions Culturals S.L. La mostra ha constatat de diverses vitrines amb centenars de fòssils, murals amb il·lustracions, demostracions pràctiques amb Sandbox (caixa de sorra sobre la qual es projecten imatges 3D usant tecnologia virtual per a representar canvis en el paisatge), i diverses visites guiades i xerrades científiques a càrrec dels comissaris Jordi de la Pinta i jo mateix. El 70% dels fòssils que s'hi han exposat pertany a la meua col·lecció, un 25% al Museu Geològic del Seminari, i un 5% a Ecometropoli, Centre d'Educació Ambiental. Al llarg de sis mesos, l'exposició ha rebut un total de 2.029 visites, entre les quals els adults sumen la quantitat de 1.329, i els escolars la quantitat de 700. En Manuel Domínguez, president del CELH, em va proposar redactar un article sobre l'exposició, i li estic molt agraït per haver-me donat l'oportunitat de divulgar aquests continguts i compartir-los amb tots vosaltres.

Cartell de l'exposició "Fòssil'HS, l'Hospitalet fa milions d'anys". Disseny: Rebeka Produccions Culturals. Il·lustració: Thais Borri Bas

Imatges de l'exposició "FòssiL'hs, l'Hospitalet fa milions d'anys", ubicada a l'edifici de l'Harmonia. Fotografies: Eric Baulenas

UN PATRIMONI QUE CAL REIVINDICAR I PROTEGIR

La intensa i desmesurada urbanització que pateix l'Hospitalet provoca que la fisonomia original dels terrenys hagi quedat esborrada de la memòria col·lectiva. La manca de protecció i la desconeixença per part de la ciutadania fan que un aspecte poc conegut com el del patrimoni geològic i paleontològic passi inadvertit i s'encamini cap a una inevitable desaparició. No es pot preservar i defensar el que no es coneix; per tant, cal despertar l'interès de la població per aconseguir una correcta protecció. El vincle existent entre el patrimoni històric i arquitectònic i les ciències com la geologia i la paleontologia és ben estret, i a l'Hospitalet encara tenim alguns exemples que cal valorar i divulgar per tal que les properes generacions puguin aprendre i gaudir de la riquesa natural i cultural que té la nostra ciutat.

BIBLIOGRAFIA

ABAD, Antoni; CALZADA, Sebastià; ROYO, C. "El afloramiento Plioceno del Parque de la Torrassa (l'Hospitalet de Llobregat)", a: *Revista Geociències*, 2. 1999.

ALMERA, Jaume. *Descripción de los terrenos pliocénicos del Bajo Llobregat y llano de Barcelona. 1894-1907.*

BACHS, Antoni. "Els fòssils de l'Hospitalet", a: *Xipreret*, 79. 1986.

BACHS, Antoni. *Els fòssils de l'Hospitalet i el seu entorn.* 1986.

BAULENAS, Eric. "Els Strombus coronatus del pliocè marí de la pedrera Anna", a: *Comunicats de l'Institut Català de Mineralogia, Gemmologia i Paleontologia*, 28-29. 2009.

BAULENAS, Eric; ESPÍNOLA, Roberto. *El Pliocè del jaciment del Torrent Benet (Molins de Rei). Itineraris del patrimoni geològic i miner del Baix Llobregat.* Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. 2020.

DE LA PINTA, Jordi. *Los inicios de la historia en Hospitalet de Llobregat y sus alrededores.* 1978.

DE LA PINTA, Jordi. "Nota sobre unes troballes fossilíferes a l'Hospitalet", a: *Xipreret*, 44. 1983.

DE LA PINTA, Jordi. Antecedentes históricos de l'Hospitalet a través de sus restos arqueológicos. 1987.

DOMÍNGUEZ, Antoni. *Los afloramientos pliocénicos y cuaternarios del Baix Llobregat.* Publicació del Museu Municipal de Molins de Rei. IV. 1980.

DOMÍNGUEZ, Antoni; JULIÀ, R. "L'Hospitalet, el medi físic", a: *Quaderns urbans*, 4. 1986.

Font, JOAN MATEU. "El jaciment de Can Oliveres (Esplugues de Llobregat) i la seva relació amb altres jaciments del Baix Llobregat i Pla de Barcelona", a: *Comunicats de l'Institut Català de Mineralogia, Gemmologia i Paleontologia*, 14-15. 2002.

SERRADEL, B. "Trobada d'una tortuga del gènere Emydidae al Pliocè de l'Hospitalet", a: *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 2a època, 8. 1908.

VICENTE CASTELLS, Joan. "Yacimiento fosilífero del Plioceno en Hospitalet (Barcelona)", a: *Puig Castellar*. Tercera Època, Núm. 2. Santa Coloma de Gramenet. 1979.

VICENTE CASTELLS, Joan. "El Pliocè marí del Pla de Barcelona i del Delta del Besòs", a: *Butlletí del Centre d'estudis de la natura del Barcelonès nord*. Any II. Núm. 2. 1986.

